

Структурні зміни видатків державного бюджету України на оборону

Карп Є.В.

аспірант

Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто основні параметри та тенденції структурних змін видатків на оборону державного бюджету України. Проведено аналіз показників видатків на оборону та методик їхнього розрахунку в країнах НАТО. Розраховано основні показники видатків на оборону в Україні у 2012–2016 роках. Надано пропозиції щодо вдосконалення військового бюджетування в Україні стосовно запровадження нових показників, які характеризують видатки на оборону у контексті євроатлантичної інтеграції.

Ключові слова: державний бюджет, видатки державного бюджету, видатки на оборону, частка видатків на оборону у ВВП, розподіл видатків на оборону за категоріями, бюджетна класифікація, економічна класифікація видатків на оборону.

Карп Е.В. СТРУКТУРНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ РАСХОДОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА УКРАИНЫ НА ОБОРОНУ

В статье рассмотрены основные параметры и тенденции структурных изменений расходов на оборону государственного бюджета Украины. Проведен анализ показателей расходов на оборону и методик их расчета в странах НАТО. Рассчитаны основные показатели расходов на оборону в Украине в 2012–2016 годах. Даны предложения по совершенствованию военного бюджетирования в Украине касательно внедрения новых показателей, характеризующих расходы на оборону в контексте евроатлантической интеграции.

Ключевые слова: государственный бюджет, расходы государственного бюджета, расходы на оборону, доля расходов на оборону в ВВП, распределение расходов на оборону по категориям, бюджетная классификация, экономическая классификация расходов на оборону.

Карп Ye.V. STRUCTURAL CHANGES IN STATE BUDGET EXPENDITURES OF UKRAINE ON DEFENSE

In the article the basic parameters and trends of structural changes in defense expenditures of the state budget of Ukraine was presented. The article contains an analysis of defense spending indicators and methods of their calculation in NATO countries. Author has calculated key figures in defense expenditures in Ukraine in 2012–2016 years. Article consists of some proposals for the improvement of military budgeting in Ukraine. Author grounded the necessity of implementation of some new indicators in terms of defense spending in the in the Euro Atlantic integration's context.

Keywords: state budget, State Budget Expenditures, Defense Expenditures, Share of defense expenditures in GDP, Distribution of defense expenditures by category, budget classification, economic classification of defense expenditures.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дослідження сучасних проблем бюджетування в Україні обумовлюється актуалізацією екзогенних факторів, а саме посиленням військової агресії протягом останніх років, що суттєво впливає на обсяги та форми фінансування військової сфери, а також характеризується підвищенням частки перерозподілу валового внутрішнього продукту на таку структурну складову видатків, як видатки на оборону.

Наприклад, частка видатків на оборону і безпеку у 2014 році склала 10% у структурі видатків державного бюджету, або 41,5 млрд. грн., у 2015 році – 17%, або 96 млрд. грн. Отже, видатки на оборонну галузь у 2015 році зросли на 50% порівняно з 2014 роком [1]. Зокрема,

частка видатків на оборону у загальному обсязі видатків державного бюджету без урахування міжбюджетних трансфертів становила у 2014 році 9,1%, а у 2016 році – 12,1% [2, с. 157, 160]. Вказані структурні зміни видаткової частини бюджету значно підвищують увагу до проблем ефективності використання бюджетних коштів за державними оборонними програмами, фінансової допомоги в рамках міждержавних програм військового співробітництва тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова проблематика щодо вдосконалення бюджетування в Україні стосовно видатків є одним із напрямів наукових досліджень вітчизняних вчених на початку XXI сторіччя. Більшість наукових праць цього періоду при-

свячено реформуванню бюджетної системи, бюджетного процесу, запровадження середньострокового бюджетного планування, а також проблемам бюджетної політики.

Вітчизняні дослідники пропонують встановити залежність посадових окладів та виплат за військові звання від середньої заробітної плати по країні, що визначається Державною службою статистики України [3, с. 124]; характеризуючи структуру видатків державного бюджету у 2006–2012 роках, зауважують на значному завищенні частки видатків на виконання загальнодержавних функцій, забезпечення громадського порядку, безпеки та судової влади [4, с. 96]. Українські науковці зауважують, що «ефективність державних видатків зумовлена більш їхньою структурою, ніж обсягами, котра визначається важливістю заходів, що фінансуються з бюджету, для збереження цінностей суспільства та забезпечення його розвитку», а також зазначають, що «ефективність бюджетної стратегії визначається не лише обсягом коштів, які було мобілізовано до бюджету, але й раціональністю їх перерозподілу й використання» [5, с. 107].

Загалом погоджуючись з останнім твердженням, наголошуємо на важливості системного врахування як кількісних, так і якісних параметрів в структурі видатків державного бюджету в динаміці, таких як, зокрема, оборонні витрати.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас малодослідженою залишилася проблематика бюджетного регулювання в таких галузях бюджетної сфери, як оборона та національна безпека. Наукове обґрунтування шляхів запровадження сучасних механізмів бюджетування з урахуванням зарубіжного досвіду, на нашу думку, сприятиме підвищенню ефективності використання бюджетних коштів в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження нових тенденцій структурних змін у фінансуванні видатків на оборону в Україні, визначення основних параметрів та фінансових показників, за якими оцінюються ці зміни, становить основну мету статті. Головними завданнями для досягнення цієї мети є такі: визначення поняття «видатки на оборону» та їхніх фінансових характеристик; аналіз сучасних підходів до оцінювання структурних змін у видатках на оборону в країнах НАТО; пропозиції щодо перспективних напрямів розвитку бюджетування в галузі оборони та безпеки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порівнюючи вітчизняні методологічні підходи до аналізу структурних змін видатків на оборону та підходи аналітичних підрозділів НАТО, відзначаємо їхню суттєву відмінність. Спільним можна вважати застосування показника частки видатків на оборону у ВВП. Водночас показник ВВП та видатків на оборону як його частки в динаміці коригується за такими ознаками: в абсолютних цифрах за цінами поточного періоду, базового періоду, за змінами обмінних курсів, в доларах США, на одного мешканця, на військовослужбовця.

Відмінності щодо оприлюднення статистичної звітності сектору державного управління полягають у тому, що в Україні структурні складові видатків на оборону, зокрема на військову оборону, розраховуються як питома вага у загальному обсязі видатків державного бюджету. Наприклад, статистичний щорічник Міністерства фінансів містить таку інформацію про відносні показники (табл. 1), тоді як в країнах НАТО застосовуються такі структурні складові видатків на оборону: видатки на обладнання, видатки на персонал, видатки на інфраструктуру та інші видатки.

НАТО збирає інформацію про витрати на оборону регулярно в розрізі поточних видатків на оборону та кошторису витрат в майбутньому. Видатки на оборону, згідно з визначенням Північно-Атлантичного альянсу, є фактичними платежами або тими, які повинні бути зроблені в ході фінансового року. Для розрахунку показників щодо видатків на оборону використовується оновлена економічна та демографічна інформація Генерального директорату з економічних і фінансових питань Європейської Комісії та Організації економічного співробітництва і розвитку.

Узагальнюючи, можемо виділити такі основні показники, що характеризують видатки на оборону в країнах НАТО Європи і Канаді: оборонні витрати (щорічні реальні зміни), оборонні витрати як частка ВВП (%), устаткування як частка витрат оборони (%), оборонні витрати в національній валюті, оборонні витрати в доларах США, частка оборонних витрат у процентному відношенні до ВВП і річна реальна зміна, реальний ВВП і його частка на душу населення, частка оборонних витрат на душу населення і військовослужбовців, розподіл оборонних витрат за категоріями.

Отже, як вже зазначалося вище, структура видатків на оборону складається з таких чотирьох основних компонентів: видатки на

**Структура видатків Зведеного бюджету України
в частині видатків на оборону у 2013–2016 роках, %**

Видатки	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Всього видатків	100	100	100	100
Оборона, з них:	2,9	5,2	7,7	7,1
військова оборона	2,3	4,7	7,0	6,4
цивільна оборона	0,1	0,1	0,1	0,1
військова освіта	0,2	0,2	0,2	0,2

Джерело: складено за даними [2, с. 35; 6, с. 30; 7, с. 31]

обладнання, видатки на персонал, видатки на інфраструктуру та інші видатки. Видатки на обладнання включають видатки на основне обладнання та пов'язані з ним наукові розробки. Видатки на персонал включають видатки та пенсії цивільних і військових. Видатки на інфраструктуру включають спільну натівську інфраструктуру та будівництво національної військової інфраструктури. Інші видатки включають видатки на експлуатацію та технічне обслуговування, а також видатки, які не були зазначені в наведених вище категоріях.

Номенклатура видатків на оборону НАТО наведена на рис. 1.

Наприклад, витрати на оборону за методикою НАТО у Польщі характеризуються такими показниками (табл. 2).

Останнім часом в Україні актуалізувалася дискусія навколо збільшення видатків «силових» відомств, зокрема щодо їхньої доцільності та об'єднання з видатками Міністерства оборони. Стосовно цього вважаємо слушним звернути увагу на підходи та визначення НАТО оборонних витрат. НАТО визначає витрати на оборону як виплати національним урядом спеціально для задоволення потреб своїх збройних сил або своїх союзників. Одним з основних компонентів витрат на оборону є виплати збройним силам, що фінансуються в рамках Міністерства оборони.

Збройні сили включають наземні, морські та авіаційні сили, а також адміністрацію та командування, сили спеціальних операцій, медичної служби, матеріально-технічного командування тощо. Вони можуть також включати інші відомства, такі як, зокрема, Міністерство внутрішніх військ, відомства прикордонників, національної поліції, митниці, жандармерії, берегової охорони, тоді витрати включаються тільки в пропорції до сил, які проходять підготовку у військовій тактиці, обладнані як військові, можуть працювати під прямим військовим керівництвом

в операціях, а також можуть бути розгорнуті за межами національної території. Крім того, витрати на інші сили, що фінансуються за рахунок бюджетів інших міністерств, ніж Міністерство оборони, за методикою НАТО, повинні бути включені до витрат на оборону. Пенсійні виплати, здійснювані безпосередньо урядом до відставних військових і цивільних співробітників військових відомств, включаються до витрат на оборону незалежно від того, зроблені ці виплати з бюджету Міністерства оборони або інших міністерств. Витрати з підтримки миру і гуманітарних операцій, знищення зброї, техніки та боєприпасів, а також витрати, пов'язані з перевіркою і контролем руйнування обладнання, включаються до витрат на оборону. Дослідження і розробки в галузі оборони та витрати на них включені до витрат на оборону. Витрати на військову складову змішаних між цивільними та військовими заходами входять до оборонних витрат, але тільки тоді, коли цей військовий компонент може бути конкретно врахований або оцінений. Фінансова допомога з боку однієї країни іншій, зокрема, щоб підтримати зусилля щодо оборони одержувача, включається до витрат на оборону країни-донора, а не до оборонних витрат приймаючої країни. Витрати на загальну інфраструктуру НАТО входять в загальні витрати на оборону кожної країни НАТО лише тією мірою, якою обраховано чистий внесок цієї країни. Військові виплати і витрати на цивільну оборону виключені, згідно з визначенням НАТО, з витрат на оборону [8, с. 10].

Отже, можна зробити висновок про необхідність розрахунку агрегованого показника «витрати на оборону», який включав би аналогічні компоненти до тих, які застосовуються у вищезазначеній методиці НАТО. Такий новий для України методичний підхід дасть змогу уточнити фінансові показники витрат на оборону, зосередить увагу на їх цільовому призначенні, а також дасть можливість струк-

1. Експлуатаційні витрати	1.1. Військовослужбовці	1.1.1. Виплати та допомоги
		1.1.2. Внесок роботодавця в пенсійні фонди
		1.1.3. Інше
	1.2. Цивільний персонал	1.2.1. Виплати та допомоги
		1.2.2. Внесок роботодавця в пенсійні фонди
	1.3. Пенсії	1.3.1. Заробітні плати військових пенсіонерів
		1.3.2. Виплати цивільним пенсіонерам
	1.4. Експлуатація і технічне обслуговування	1.4.1. Боєприпаси й вибухові речовини (за винятком ядерної зброї)
		1.4.2. Нафтопродукти
		1.4.3. Запасні частини
		1.4.4. Інше обладнання та матеріали
		1.4.5. Орендна плата
		1.4.6. Інші операції та технічне обслуговування
2. Закупівлі і будівництво	2.1. Основне обладнання	2.1.1. Ракетні системи
		2.1.2. Ракети (звичайна зброя)
		2.1.3. Ядерна зброя
		2.1.4. Літаки
		2.1.5. Артилерія
		2.1.6. Бойові машини
		2.1.7. Інженерне обладнання
		2.1.8. Стрілецька зброя
		2.1.9. Транспортні засоби
		2.1.10. Судна і гавані суден
		2.1.11. Електронні та обладнання зв'язку
	2.2. Національне військове будівництво	
	2.3. Загальна інфраструктура НАТО	2.3.1. Витрати в ролі приймаючої країни
		2.3.2. Платежі в інші країни
		2.3.3. Надходження від інших країн
		2.3.4. Земля і комунальні послуги
3. Дослідження і розробки	3.1. Дослідження і розробки, присвячені вдосконаленню основного обладнання	
	3.2. Інше	
4. Інші витрати		
5. Всього		
6. Статистична розбіжність		
7. Скориговане разом		

Рис. 1. Номенклатура видатків на оборону НАТО

Джерело: складено за даними [8, с. 11]

турувати оборонну складову за галузями видатків державного бюджету, що загалом акцентуватиме увагу на суспільній корисності такого загального суспільного блага, як оборона країни.

Розглянемо структурні особливості видатків на оборону державного бюджету України у 2012–2016 роках (табл. 3).

Як видно з табл. 3, останніми роками, а саме з 2014 року, частка видатків на оборону у загальному обсязі видатків зведеного бюджету України суттєво зросла з 2,9% до

5,2% у 2014 році та 7,7% у 2015 році, відповідно, зросла і частка видатків на оборону у ВВП з 0,98% у 2014 році до 2,63% у 2015 році. Водночас з урахуванням обрахунку витрат на оборону в країнах НАТО можна передбачити, що загальний рівень витрат на оборону значно вищий, як наслідок, структурні зміни у витратах на оборону демонструють тенденцію до значного зростання.

У 2016 році видатки Міністерства оборони становлять 59,4 млрд. грн. Як видно з табл. 3, в абсолютному вимірі у 2016 році порів-

Показники витрат на оборону Польщі у 2009–2016 роках

Видатки	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Видатки на оборону в поточних цінах, млн. злотих	23,323	25,608	26,979	28,365	28,467	31,874	39,940	37,209
Видатки на оборону в цінах 2010 року, млн. злотих	23,857	25,608	26,133	26,835	26,822	29,885	37,284	34,378
Видатки на оборону в поточних цінах та обмінних курсах, млн. дол. США	7,475	8,493	9,106	8,710	9,007	10,104	10,596	9,349
Видатки на оборону в цінах 2010 року та обмінних курсах, млн. дол. США	7,912	8,493	8,667	8,900	8,895	9,911	12,365	11,401
Видатки на оборону у ВВП, % (в цінах 2010 року)	1,71	1,77	1,72	1,74	1,72	1,85	2,23	2,00
Реальна річна зміна у видатках на оборону у ВВП, % (в цінах 2010 року)	9,37	7,34	2,05	2,69	-0,05	11,42	24,76	-7,80
Реальний ВВП в цінах 2010 року та обмінних курсах, млрд. дол. США	462	479	503	511	518	535	554	571
ВВП на душу населення в цінах 2010 року та обмінних курсах, тис. дол. США	12,1	12,4	13,1	13,3	13,4	13,9	14,4	14,8
Видатки на оборону на душу населення в цінах 2010 року, дол. США	207	220	225	231	231	258	322	297
Видатки на оборону на військово-вослужбовця, тис. дол. США	99	100	97	98	100	99	103	103
Частка видатків на обладнання у видатках на оборону, %	15,88	18,13	16,13	15,16	13,90	18,84	33,06	25,79
Частка видатків на персонал у видатках на оборону, %	61,08	56,79	57,80	57,34	57,70	51,45	41,96	46,82
Частка видатків на інфраструктуру у видатках на оборону, %	4,98	3,96	4,80	4,76	5,62	5,47	4,74	5,17
Частка інших видатків у видатках на оборону, %	18,06	21,12	21,27	22,73	22,78	24,24	20,24	22,22

Джерело: складено за даними [8, с. 3–9]

няно з 2015 роком відбулося зростання на 7,4 млрд. грн., однак частка видатків на оборону у загальному обсязі видатків зведеного бюджету України незначно скоротилася з 7,7% у 2015 році до 7,1% у 2016 році, відповідно, скоротилася частка видатків на оборону у ВВП з 2,63% у 2015 році до 2,49% у 2016 році. Видатки у сумі 11,5 млрд. грн. передбачені на розвиток озброєння та військової техніки, 3 млрд. грн. – на підготовку Збройних Сил, 11,2 млрд. грн. – на тилове забезпечення, комунальні послуги та життєдіяльність війська, 29,1 млрд. грн. – на грошове забезпечення та заробітну плату, 0,7 млрд. грн. – на будівництво житла; асигнування на закупівлю озброєння становлять 6,8 млрд. грн., на ремонт військової техніки виділено 3,8 млрд. грн. Із

загальних 59,4 млрд. грн. 4,5 млрд. грн. становлять видатки за спеціальним фондом (3,6 млрд. грн. – кошти, які планується отримати від реалізації конфіскаату, 0,9 млрд. грн. – надходження, які забезпечує Міноборони) [9].

Звертаючи увагу на досвід військового бюджетування в зарубіжних країнах, відзначаємо значні обсяги фінансування галузі оборони, а також визначення цих обсягів у середньо- та довгостроковій перспективі, що доцільно, на нашу думку, використовувати в Україні. Так, наприклад, Департамент оборони уряду США у п'ятирічному плані бюджету на оборону (з 2016 року до 2020 року) передбачає видатки 534 млрд. дол. у 2016 році, водночас, згідно з довгостроковими прогнозами, обсяг цих видатків зросте і складе в

Таблиця 3

Показники видатків на оборону як складової видатків зведеного бюджету України у 2012–2016 роках

Видатки	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Видатки на оборону, тис. грн.	14 486 944,4	14 844 361,6	27 365 464,0	52 015 770,7	59 359 144,5
Всього видатків, тис. грн.	492 454 661,5	505 843 809,6	523 125 697,8	679 871 400,4	835 832 050,1
ВВП, млн. грн.	1 459 096	1 522 657	1 586 915	1 988 544	2 383 182
Частка видатків зведеного бюджету у ВВП, %	33,8	33,2	33,0	34,2	35,1
Частка видатків на оборону у ВВП, %	0,99	0,98	1,72	2,63	2,49
Частка видатків на оборону у загальному обсязі видатків зведеного бюджету, %	2,9	2,9	5,2	7,7	7,1

Джерело: складено за даними [2, с. 36; 6, с. 27, 29; 7, с. 11, 28, 30]

середньому 565 млрд. дол. в рік з 2021 року до 2030 року.

Аналіз наукових праць зарубіжних вчених показує низку шляхів подальших досліджень, що стосуються впливу військової діяльності на економічне зростання через його вплив на решту економіки. Різні канали, за якими військові витрати можуть вплинути на цивільну економіку, протягом останніх років активно обговорювалися в науковій фаховій літературі. Оборонний сектор може витіснити ресурси для споживання та інвестицій з боку попиту і забирати кваліфікованих працівників, що забезпечує перетік витрат праці і капіталу від цивільного виробництва, наприклад в галузі харчування.

Найбільш перспективним напрямом майбутніх наукових досліджень, на думку зарубіжних вчених, є моделювання та, відповідно, перевірка можливості генерувати зовнішні чинники економічного зростання через збільшення військових витрат. Можливі канали, які ведуть до потенційних позитивних зовнішніх ефектів на розвиток економіки, включають розвиток наукових досліджень і розробок, формування більш якісного людського капіталу, а також перелив технологій. Негативні зовнішні чинники можуть виникнути в результаті корупції або від наслідків зростання заробітної плати в секторах непромислових товарів.

Одним з можливих підходів до врахування зовнішніх чинників є застосування у варіанті 1993 року моделі Лукаса щодо зростання двох секторів з виробництвом одним сектором кін-

цевої продукції, а іншим сектором з виробництвом людського капіталу, який використовується як вхідні дані для кінцевої продукції на виході. Остаточне зростання виробництва буде тоді залежати від людського капіталу, накопичення якого залежить від витрат на освіту і навчання в процесі впливу зовнішніх ефектів. У цій моделі країни з низьким рівнем доходу можуть занижувати інвестування в людський капітал через недосконалість ринку капіталу за такими напрямками, як непомірно високі витрати на освіту та низький початковий внесок людського капіталу. У таких країнах бажання сприяти розширенню військового потенціалу може спонукати уряд займатися діяльністю, яка ефективно субсидує формування людського капіталу, уникаючи побічного спотворення, викликаного недосконалістю на ринку капіталу. Якщо ці ефекти були досить потужними (і якщо військові витрати не приводять до компенсації негативних наслідків через корупцію і пошук ренти), чистий результат може поліпшувати економічне зростання.

Висновки з цього дослідження. Отже, розглянуті вище позитивні та негативні впливи зовнішніх ефектів зростання видатків на оборону, а також їхній вплив на економічне зростання дають змогу зробити висновок про те, що структурні зміни фінансування видатків за галузями оборони і безпеки матимуть опосередкований вплив на структурні реформи в країнах, що розвиваються, підвищать якість в галузях науки та освіти.

Значний науковий інтерес становлять узагальнення досвіду бюджетування у військовій сфері в країнах, які входять до Північно-Атлантичного альянсу. Особливої уваги потребує вивчення моделі бюджетування в самому альянсі як прикладі адміністрування оборонних ініціатив та спільного фінансування програм безпеки. Систематизація останніх тенденцій в зарубіжних країнах, на нашу думку, дасть змогу виокремити пропози-

ції щодо подальшого удосконалення бюджетного процесу та інструментів бюджетного регулювання в Україні.

Аналіз практики військового бюджетування в Україні в середньостроковій перспективі дасть можливість, на нашу думку, встановити етапи становлення сучасної моделі бюджетування у сфері оборони і безпеки в Україні, розробити основні напрями вдосконалення бюджетного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Видатки на безпеку та оборону в Україні зросли на 50% – мінфін. URL: <http://www.5.ua/ekonomika/vydatky-na-bezpeku-ta-oboronu-v-ukraini-zrosly-na-50-minfin-109482.html>.
2. Бюджет України – 2016: статистичний збірник // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.
3. Чимишенко С.М. Перспективи розвитку системи грошового забезпечення військовослужбовців. Фінанси України. 2013. № 9. С. 118–125.
4. Циганов С.А., Табакова Т.В. Еволюція концептуальних підходів щодо ролі видатків бюджету в розвитку економіки. Фінанси України. 2013. № 12. С. 89–99.
5. Осецький В.Л., Мороз П.А. Державні видатки в реалізації бюджетної стратегії соціально-економічного розвитку України. Фінанси України. 2012. № 12. С. 103–111.
6. Бюджет України – 2014: статистичний збірник // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf).
7. Бюджет України – 2015: статистичний збірник // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: [http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).
8. Defense Expenditures of NATO Countries (2009–2016). Communique PR/CP(2016)116. Issued on 4 July 2016. URL: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160704_160704-pr2016-116.pdf.
9. Бухгалтерія військових видатків та «гарячі» запитання щодо окремих виплат військовослужбовцям // Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2016/04/22/buhgalteriya-vijskovih-vidatkiv-ta-garyachi-zapitannya-shhodo-okremih-viplat-vijskovosluzhbovcyam>.

REFERENCES:

1. Vydatky na bezpeku ta oboronu v Ukraini zrosly na 50% – minfin. URL: <http://www.5.ua/ekonomika/vydatky-na-bezpeku-ta-oboronu-v-ukraini-zrosly-na-50-minfin-109482.html>.
2. Biudzhet Ukrainy – 2016: statystychnyi zbirnyk // Ofitsiyni sait Ministerstva finansiv Ukrainy. URL: <https://minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>.
3. Chimyshenko S.M. Perspektyvy rozvytku systemy hroshovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv. Finansy Ukrainy. 2013. № 9. S. 118–125.
4. Tsyhanov S.A., Tabakova T.V. Evoliutsiia kontseptualnykh pidkhodiv shhodo roli vydatkiv biudzhetu v rozvytku ekonomiky. Finansy Ukrainy. 2013. № 12. S. 89–99.
5. Osetskiy V.L., Moroz P.A. Derzhavni vydatky v realizatsii biudzhetnoi stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. Finansy Ukrainy. 2012. № 12. S. 103–111.
6. Biudzhet Ukrainy – 2014: statystychnyi zbirnyk // Ofitsiyni sait Ministerstva finansiv Ukrainy. URL: [http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20\(mfugovua\).pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/428038/file/Budget%20of%20Ukraine%202014%20(mfugovua).pdf).
7. Biudzhet Ukrainy – 2015: statystychnyi zbirnyk // Ofitsiyni sait Ministerstva finansiv Ukrainy. URL: [http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).
8. Defense Expenditures of NATO Countries (2009–2016). Communique PR/CP(2016)116. Issued on 4 July 2016. URL: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160704_160704-pr2016-116.pdf.
9. Bukhhalteriiia viiskovykh vydatkiv ta "hariachi" zapytannia shhodo okremykh vyplat viiskovosluzhbovtiam // Ofitsiyni sait Ministerstva oborony Ukrainy. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2016/04/22/buhgalteriya-vijskovih-vidatkiv-ta-garyachi-zapitannya-shhodo-okremih-viplat-vijskovosluzhbovcyam>.